

УДК 811.111'255.4

Каширіна І. В.<sup>1</sup>, Щелупа М. А.<sup>2</sup>

<sup>1</sup> канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

<sup>2</sup> студ. гр. ГФ-313м НУ «Запорізька політехніка»

## **ГРАМАТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СПЕЦІАЛЬНОГО ПЕРЕКЛАДУ: ДЕЯКІ ЗАУВАГИ**

Пристапуючи до перекладу тексту, належного до певної галузі або наукової царини, перекладач двобічно вирішує питання форми. По-перше, коли встановлює жанрово-стилістичну домінанту, по-друге, коли аналізує, яке граматичне представлення має текст оригіналу і наскільки велика асиметрія мовних картин світу, що спричинюється до наявності / відсутності певних граматичних форм та категорій в тексті оригіналу й тексті перекладу.

Вочевидь, питання жанрово-стилістичної домінанти відсилає вдумливого перекладача до типології текстів: встановлюється різновид

тексту оригіналу відповідно до певного типу. Наразі досить продуктивно видається спроба К. Райс типологізувати тексти оригіналу: від таких, що орієнтовані на форму, до таких, що орієнтовані на зміст. При цьому К. Райс вирізняє ще два типи: тексти, орієнтовані на звернення, й аудіо-медіальні тексти [1]. Прикметно, що ведучи мову про тексти, орієнтовані на зміст, К. Райс підкреслює важливість заданої для таких текстів форми, покликаної таким чином вмістити у себе зміст, щоб не було втрачено певний, заданий автором, вплив на цільового читача. І навпаки, у випадку, якщо йдеться про тексти, орієнтовані на форму, збереження у процесі трансляції саме такої конфігурації форми слугуватиме запорукою рівноцінного естетичного впливу на читача оригіналу й реципієнта друготвору. Останнє твердження ставить перед нами проблематику значення форми, тобто смислів, закодованих саме у форму. На це питання відповіді у науковій розвідці К. Райс ми не знаходимо. Водночас, вітчизняне перекладознавство впродовж років черпало по-перше, з літературознавчих напрацювань, коли було здійснено об'єднання літературних текстів у роди, по-друге, з теорії мовленнєвих жанрів. Тому наразі перекладознавство балансує між функціоналістським підходом з одного боку, і теорією літературних родів й теорією мовленнєвих жанрів – з іншого, прагнучи при цьому випрацювати критерії встановлення жанрово-стилістичної домінанти на макрорівні перекладу.

Вищезазначене жодним чином не знімає проблему форми та змісту на мікрорівні перекладу, зокрема, на рівні речення. Проблема дослідження семантичної структури речення об'єднує форму і зміст в одне ціле. Структура – то є форма, яка має певне смислове наповнення, тобто семантику. Прикметно, що семантичні моделі перекладу, які враховують когнітивні процеси при моделюванні процесу трансляції, представляючи ці процеси за схемою «знизу вверх» (як метафору для опису каналу доступу інформації) та «зверху вниз» (як образне представлення знань у свідомості реципієнта), приділяють увагу виключно когнітивним моделям розуміння без надання особливого статусу синтаксису, натомість зосереджуючись на прототипах, сценаріях і фреймах.

Тим не менш, дослідження семантики синтаксису переконливо доводять, що навіть у простому реченні можна виявити глибокі смислові шари: по-перше, встановлюючи зв'язок речення з реальними ситуаціями, по-друге, шукаючи у синтаксичній структурі речення репрезентацію відповідних логічних категорій, і нарешті, по-третє, аналізуючи відношення між певними лексичними компонентами в межах синтагми. Звісно, можна оперувати простими схемами пояснення семантики речення, коли встановлено валентність дієслова-присудка, тобто його

здатність утворювати семантико-синтаксичні відношення, і в такий спосіб ніби виміряти семантичний потенціал речення, його здатність продукувати множину смислів. Зосереджуючись виключно на лівосторонній та правосторонній валентності предиката, перекладач втрачає на взаємодії об'єктивних та суб'єктивних значень речення в їхній складній взаємодії. Практично це означає нездатність встановлювати відносини еквівалентності та адекватності між галузевими текстами, чия синтаксична структура рясніє складнопідрядними реченнями.

Вітчизняна лінгвістика переконливо доводить, що граматичні засоби оформлення текстів мають потужний стилістичний потенціал: від морфологічних до синтаксичних засобів граматичної стилістики залежать, у свою чергу, комунікативно-стилістичні якості мовлення. Терміном «синтаксема» послуговуються у стилістичному синтаксисі, щоб досліджувати функції мовних структур та їх стилістичну спроможність. Та чи можна повністю відокремлювати семантику синтаксису від семантики лексичних одиниць? На нашу думку, перша й друга тісно переплетені. Прикладом можна вважати заміну частини мови, коли англомовний неозначений артикль показує, що йдеться про перше називання предмета, а означений – вирізняє предмет з-поміж йому подібних, звужує сприйняття фактуальної інформації, а тому часто перекладається за схемою «саме + іменник» / «саме той + іменник». Видається, що чим більша асиметрія мовних картин світу, тим яскравіше будуть себе оприявлювати граматичні проблеми перекладу.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Reiss K. Translation Criticism – The Potentials and Limitations. Categories and Criteria for Translation Quality Assessment / K. Reiss. – Manchester : St. Jerome Publishing, 2000. – 127 p.